

İki Yeni İbranice Kur'an Çevirisi Üzerine

YASİN MERAL

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

yasinmeral1979@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5794-721X>

Giriş

Yahudiler, Kur'an'da en fazla zikredilen dinî grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretiyle birlikte ayetlerin konusu olan Yahudiler, Müslümanlarla siyasi, ekonomik ve dinî konularda sürekli bir çatışma içerisinde olmuşlardır. Müslümanlarla Yahudilerin etkileşim içerisine girdikleri dönemden itibaren Yahudilerin Kur'an'a ilgileri farklı seviyelerde olmuştur. Nitekim Yahudiler Orta Çağ'dan günümüze kadar, Kur'an'ın kökeninin Tevrat'a ve Yahudi kaynaklarına dayandığını dile getirmişler ve Kur'an'dan ayet nakillerinde bulunmuşlardır. Kur'an'ın Yahudiler tarafından İbraniceye tercüme edilmesi de bu çerçevedeki faaliyetlerden birisidir.

Elimizdeki mevcut bilgilere göre günümüze kadar dokuz adet İbranice Kur'an çevirisi yapılmıştır. Bunlardan altı tanesi Yahudilere, üç tanesi de Müslümanlara aittir. Yahudilere ait çeviriler ve yapıldıkları tarihler şu şekildedir: Ya'kov ben Yisra'el Halevî (1636), 'Immanuel Ya'kov von Dort (1757), Zvi Hayim Reckendorf (1857), Yosef Yo'el Rivlin (1936), Aharon ben Şemeş (1971) ve Uri Rubin (2005). Bu çevirilerden ilki İtalyancadan, ikincisi de Felenkçedendir. Diğer dört çeviri ise doğrudan Arapça orijinali esas alınarak hazırlanmıştır.¹

Bir Müslüman tarafından ilk İbranice Kur'an çevirisi İsrail vatandaşı bir Filistinli olan Şubhî 'Alî el-'Adevî tarafından yapılmış ve 2015 yılında Hayfa'da basılmıştır.² Daha öncesinde 2010 yılında Hayfa'daki Aḥmediyye

¹ Detaylı bilgi için bkz. Yasin Meral, *Yahudi Geleneğinde Kur'an ve İbranice Kur'an Çevirileri* (Ankara: Divan Kitap, 2016).

² Yasin Meral, "Bir Müslüman Tarafından Yapılan İlk İbranice Kur'an Çevirisi: Şubhî 'Alî el-'Adevî, *ha-Kur'ân be-Laşon Aḥer*," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57:2 (2016), ss.143-155.

cemaati tarafından Kur'an'ın ilk üç suresi İbraniceye tercüme edilmiştir. Çevirinin mukaddimesinde Kur'an'ın diğer surelerinin de tercüme edilerek tamamlanmasının planlandığı kaydedilmektedir.³ Müslümanlar tarafından yapılan İbranice Kur'an mealleriyle ilgili bir diğer gelişme de 2006 yılında *eş-Sarku'l-Evsat* gazetesinde yayımlanan bir haberde karşımıza çıkmaktadır. Bu habere göre Suudi Arabistan Kral Fehd Kur'an-ı Kerim Basım Kompleksi, Kur'an'ın gerçek ve İslami bir çevirisi için kolları sıvamış ve çok yakında İbranice bir Kur'an çevirisini okurlarla buluşturacağını duyurmuştur. Bu duyuruda Müslümanlar tarafından yapılacak doğru ve Arapça metne sadık İbranice bir Kur'an çevirisi taahhüdünde bulunulmuştur.⁴ Bu taahhüt, 2019 yılında gerçekleşmiş ve Suudi hükümeti Filistinli Es'ad Nimer Buşül⁵ tarafından hazırlanan İbranice Kur'an çevirisini yayınlamıştır.⁶ Buna ilaveten 2019 yılında diğer bir İbranice Kur'an çevirisi okurlarla buluşmuştur. Bu çeviri, Hintli Müslümanlar tarafından Yeni Delhi'de 'Oz Ebū Bekr Yona, Hālid Muḥammed Şa'ābine,⁷ Dr. Eymen er-Riyān, Dr. Ziyād Ebū Muḥ, İbrāhīm Hātīb, Şeyḫ Evs Mudlec ve Muḥammed Şa'īf'ten oluşan bir heyet tarafından hazırlanmıştır.⁸ Bu çalışmamızda bu iki çevirinin mukaddimeleri incelenerek çeviri hakkında teknik bilgiler verilecek daha sonra Yahudilikle ilgili bazı örnek ayetler üzerinden karşılaştırma yapılacaktır.

1. Yeni Delhi Çevirisi

Hintli Müslümanlar tarafından Yeni Delhi'de yayınlanan çevirinde iç kapak sayfasında çevirenlerin adı ve yayınevi künyesi, basıldığı yer gibi bilgiler yer almaktadır. Ardından "ha-Ḳur'ān" başlığı altında Kur'an hakkında genel bilgiler sunan bir sayfa gelmektedir. Burada Kur'an'ın insanlığa müjdeler getirdiği belirtilmektedir. Kur'an'ın hedefinin, insanı yaratıcının yaratılış programına uygun bir şekilde yönlendirmek olduğu vurgulanan metinde, insanın

³ Mūsā Es'ad 'Udeh, *el-Ḳur'ānu'l-Kerim & ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar* (Hayfa: ha-'Eda ha-İslamit ha-Aḥmedit, 2010), s.iii.

⁴ <https://eng-archive.aawsat.com/theaawsat/lifestyle-culture/saudi-arabia-official-translation-of-the-holy-quran-into-hebrew-to-take-over-a-year> (20.10.2019).

⁵ Şahsın adı Arapça *şād* harfiyle yazılmakla birlikte İbranice çevirinin kapağında İbranice *sīn* harfine tekabül edecek bir transkripsiyonla ve *bā* harfinden sonra *vāv* harfi konularak yazılmıştır. Biz ismin orijinal Arapça yazımını esas alacağız.

⁶ *el-Ḳur'ānu'l-Kerim & Targum Muvaney ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar le-'İvrīt*, terc. Es'ad Nimer Buşül (Medine: Muçemme'u'l-Melik Fehd li-Ṭibā'ati'l-Muşḫafi's-Şerif, 2019). Bu çeviriden haberdar olmamı sağlayan Recep Gürkan Göktaş'a teşekkür ederim.

⁷ Şahsın adı Arapça *şād* harfiyle yazılmakla birlikte İbranice çevirinin kapağında İbranice *sīn* harfine tekabül edecek bir transkripsiyonla yazılmıştır. Biz orijinal Arapça yazımı esas alacağız.

⁸ İlk şahsın İbranice ad ve soyadı olduğu düşünüldüğünde Müslüman olan bir Yahudi olması ihtimal dahilindedir. Ebū Bekr adı da Müslüman olduktan sonra aldığı isim olabilir. Fakat internet ortamında İngilizce, İbranice ve Arapça taramalarımızda sağlıklı bir bilgiye ulaşamadık.

neden yaratıldığı, yaratıcısına karşı vazifeleri gibi hususlar vurgulanarak insanın bilinçli bir varlık olarak yaşamasının amaçlandığı dile getirilmektedir. Metinde bu gibi faaliyetler *tevessum*, *tedebbur* ve *tefekkur* kelimeleriyle ifade edilmektedir.⁹ Ardından içindekiler bölümüne geçilmekte ve mukaddime içeriğiyle birlikte surelerin isimleri ve hangi sayfalarda olduğu verilmektedir.¹⁰

Çevirinin mukaddime (*haqdama*) kısmında Allah'ın yaratma planı, ilahi uyarı kitabı, iç duygu ve Allah'ı anlama, Allah kelamı, ideolojik mücadele olarak cihad, Allah'tan gelen bir kitap gibi alt başlıklar bulunmaktadır.¹¹ Çevirilerin, Kur'an'ın daha geniş kitlelere ulaşmasında taşıdığı rolün vurgulandığı giriş kısmında Kur'an'ın dilinin insan tabiatının dili olduğu, ilahi çağrının her bir bireyde mevcut olduğu, bu sebeple de Kur'an'ın herkes tarafından anlaşılabilirliği öne sürülmektedir. Mütercimler, akıl sahibi insanlarda olan bu bilincin ve farkındalığın delilini de 29/el-‘Ankebüt suresi 49. ayetteki “Ayetlerimizi zalimlerden başkası inkar etmez” ifadelerinden getirmektedir. Ayrıca emanetin göklere, yere ve dağlara teklif edildiği fakat insanın bunu kabul ettiği ifade edilerek (33/el-Ahżāb:72) insanın evrendeki sorumluluğu vurgulanmaktadır.¹²

Her kitabın bir hedefinin olduğu belirtilen mukaddimede, Kur'an'ın hedefinin insanları Allah'ın yaratma gayesine uygun hale getirecek şekilde yönlendirmek olduğu belirtilmektedir. Allah'ın insan yaşamını ölüm öncesi ve sonrası olarak ikiye böldüğünü belirten mukaddime yazısı, dünya hayatında kişinin yaratıcısına karşı sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini ve Kur'an'ın da insana bu bilinci aşlamak gibi bir amacının olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca mukaddime bölümünde insanın bu dünyanın imtihan dünyası olduğunu ve ölüm sonrası hayatta mükafat veya ceza alacağını düşünerek yaşaması gerektiği vurgulanmaktadır.¹³

Mukaddimede vurgulanan hususlardan biri de Kur'an'ın ancak mübarek/manevi zatların yardımıyla anlaşılacağı şeklindeki düşüncenin yanlış olduğuna dairdir. Böyle bir düşüncenin hem insanın hem de Kur'an'ın değerini düşüreceği ifade edilmekte ve Kur'an'ın ortalama insan aklına hitap ettiği belirtilmektedir.¹⁴ Kur'an'ın insanlık için sadece ihtiyaç duyulan esasları verdiği, bu sebeple gereksiz detaylara girmediği belirtilen metinde, böylelikle

⁹ *ha-Kur'an*, terc. ‘Oz Ebü Bekr Yona ve diğerleri (Yeni Delhi: Goodword Books, 2019), s.4.

¹⁰ *ha-Kur'an*, ss.5-10.

¹¹ *ha-Kur'an*, ss.11-24.

¹² *ha-Kur'an*, ss.11-12.

¹³ *ha-Kur'an*, ss.13-14.

¹⁴ *ha-Kur'an*, s.15.

Kur'an'ın entelektüel bir devrim yapmak istediğini buna da *ma'rifet* dediğini aktarmaktadır.¹⁵ Dünyadaki kitaplardan sadece Kur'an'da istisnai bir özellik bulunduğunu ifade eden metin, bunun da insana hitabında muhatabı kuvvetli bir teyakkuz ve etki altında bırakması olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Kur'an'ın iç yapısının insanoğlu tarafından yazılan metinler gibi bir sıra içerisinde değil de konudan konuya geçerek anlatımı esas alan kendine özgü bir yapısı olduğuna dikkat çekilmektedir. İlk bakışta insana düzensizlik gibi görünen bu yapının daha dikkatli bir incelemeyle çok harika bir iç düzen olduğunun fark edileceği ifade edilmektedir.¹⁶

Mukaddimede dile getirilen ve müstakil bir alt başlık olarak ele alınan bir diğer husus da cihaddır. Medya sebebiyle Kur'an'ın cihad kitabı olduğu şeklinde bir algı oluşturulduğu, cihadın da şiddet yoluyla hedeflere ulaşma şeklinde anlaşıldığı belirtilmektedir. Bu anlayışın yanlış olduğu, Kur'an'ı okuyan herkesin Kur'an'ın mesajında herhangi bir şiddet unsuru göremeyeceği ifade edilmektedir. Kur'an'ın başından sonuna kadar barışı savunduğu ve asla şiddeti desteklemediği ifade edilen bölümde, Kur'an'ın ikna yönteminin mantıklı iddialar üzerine kurulduğu ve yöntem olarak şiddeti seçmediği belirtilmektedir. 2/el-Bakara suresi 191. ayetteki "Onları yakaladığınız yerde öldürün; sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Şayet sizinle savaşmaya kalkıştırlarsa o zaman onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir!" ifadeleri öne sürülerek insanların İslam'a savaş dini yaftasını vurmak istedikleri belirtilen metinde, bunun doğru olmadığına, yirmi üç yıllık risalet döneminin sadece üç yılının savaşla geçtiğine, diğer yirmi yılın barış içerisinde yaşandığına dikkat çekilmektedir. Söz konusu ayetin de çatışma döneminde indiğine vurgu yapılmaktadır.¹⁷ Aynı bölümde kutsal metinden bir parçanın alınıp bağlamından koparılarak okunmasının o dinin mesajını yansıtmadığına dair Hindular üzerinden şu ifadeler yer verilmektedir:

Örneğin, Hinduların kutsal kitapları Bhagavad Gita hikmet ve ahlaki değerler konusuna değinmektedir. Bununla birlikte bu eserde Krişna, Arcuna'yı savaşmaya teşvik etmektedir (Bhagavad Gita, 3:30). Bu durum Bhagavad Gita'ya inanan insanların her zaman savaş peşinde oldukları anlamına gelmez. Her şeyden öte

¹⁵ *ha-Kur'an*, s.16.

¹⁶ *ha-Kur'an*, ss.17-18.

¹⁷ *ha-Kur'an*, ss.18-20.

Mahatma Gandhi, şiddetsizlik felsefesini aynı kitaptan ortaya çıkardı. Söz konusu eserde savaşılmaya yönelik teşvik, sadece başka alternatifin mümkün olmadığı özel durumlar için söylenmektedir.¹⁸

Metnin devamında aynı durumun Yeni Ahit için de geçerli olduğu, Hz. 'İsâ'nın "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim"¹⁹ ifadesini alıntılıyarak Hz. 'İsâ'nın getirdiği mesajın şiddet olduğunu söylemenin doğru olmayacağı, bu tür ifadelerin özel durumlar için geçerli olduğu belirtilmektedir.²⁰ İslami terör gibi ifadelerle İslam ve terörü bir arada anmanın kendi içerisinde çelişki içerdiği belirtilen yazıda İslami terör tabirindeki çelişkinin "pasifist (barışçıl) terör" gibi kendi kendini nakzeden bir ifade olduğu vurgulanmaktadır.²¹ Çevirinin Yeni Delhi'de yayınlanmış olması Hindular üzerinden bir örneklendirmeyi anlamlı kılmaktadır. İslam'ın terörle anılmasından duydukları rahatsızlıkları ayrıntılı bir şekilde açıklama ihtiyaçları da bu sorunun sadece Batı'da veya Ortadoğu'da tecrübe edilen bir durum değil, Hint coğrafyasında da yüzleşilen bir sorun olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Hindu kutsal kitaplarından alıntı yapılması ve Mahatma Gandhi örneği üzerinden Hinduizm'in barışçıl yönünün vurgulanması nazik bir konu olması açısından bölgenin gerçeklerine duyulan bir hassasiyetin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Mukaddimenin son sayfalarında da Kur'an'ın 23 yılda indiği, ilk vahyin 610, son vahyin de 632'de geldiği, 114 sure, 6600 kadar ayet ve 30 cüzden oluştuğu ifade edilmektedir. Kur'an'ın *kirtās* adı verilen parşömenlere yazıldığı, birçok kişinin Kur'an'ı ezberlediği, hem satırlarda hem de sadırlarda Kur'an'ın korunduğu, Hz. 'Uşmān zamanında birkaç nüsha çoğaltılarak önemli şehirlere gönderildiği ifade edilmektedir.²²

Yeni Delhi çevirisinde çevirinin adı *ha-Ḳur'ān* (Kur'an) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çeviride besmele, *be-Şem Elohīm ha-Rahmān ha-Rahūm*, şeklinde yer almaktadır. Çeviri, Allah ifadelerini *Elohīm* şeklinde çevirmektedir. Peygamber isimleri ise İbranice formlarıyla (David, Noah, Şlomo, Moşe vb.) korunmuştur. Benzer şekilde sure için *sūra* kelimesi kullanılmıştır. Yeni Delhi çevirisinde hiçbir yerde dipnot kullanılmamaktadır. Çeviride sadece surelerin adı yer almakta olup nerede oldukları ve ayet sayısı gibi bilgilere

¹⁸ *ha-Ḳur'ān*, ss.20-21.

¹⁹ Matta, 10:34.

²⁰ *ha-Ḳur'ān*, s.21.

²¹ *ha-Ḳur'ān*, s.22.

²² *ha-Ḳur'ān*, ss.22-24.

yer verilmemektedir. 114/en-Nās suresi meali bittikten sonra da herhangi bir indeks, liste ve açıklamaya yer verilmemektedir.

Bu çeviride sure isimleri İbrani harfleriyle Arapça olarak yazılmış ve parantez içerisinde kelime anlamına yer verilmiştir. Örneğin, “el-Bakara (ha-Para)”, “el-Ḥadīd (ha-Barzel)”, “el-İsrā’ (ha-Masa‘ ha-Leylī)” gibi. Sure ismi *el-ḥurūf el-muḳaṭṭa‘a* ise okunuşu açık bir şekilde yazılmış ardından da parantez içerisinde harfleri yazılmıştır. Örneğin, Yā-Sīn (Y.S.), Ṭā-Hā (Ṭ.H.), Şād (Ş) şeklinde. 5/el-Mā‘ide suresi, “donatılmış masa” anlamına gelebilecek Şulḥan ‘Arūḥ tabiriyle karşılanmıştır. Şulḥan ‘Arūḥ, Yosef Karo’nun (ö.1575) eserinin adı olup Yahudi geleneğinde en meşhur fıkıh kitaplarından birisidir. Bu anlamda neredeyse her Yahudi’nin çok iyi bildiği bir isimlendirmedir. 5/el-Mā‘ide suresinin İbranice karşılığı olarak daha önce de Uri Rubin ve Şubḥī ‘Alī el-‘Adevī’nin de bu isimlendirmeyi kullandıkları görülmektedir. Sure başlarındaki *el-ḥurūf el-muḳaṭṭa‘a*’nın tercümesinde önce harf yazılmakta ardından da parantez içerisinde okunuşlarına yer verilmektedir. Örneğin; Ḥ.M. (Ḥā-Mīm), Ṭ.S.M. (Ṭā-Sīn-Mīm) gibi.

Yeni Delhi çevirisinde modern İbranice kullanılmakla birlikte mukaddime kısmında ciddi dil sorunları olduğu görülmektedir. Bu sorun bazen ayet çevirilerinde de karşımıza çıkmaktadır.²³

2. Buşül Çevirisi

Suudilerin himayesinde hazırlanan Buşül çevirisinde iki mukaddime bulunmaktadır. Bunlardan ilki İrşad, Davet ve İslami İşler Bakanı Dr. ‘Abdullaṭīf b. ‘Abdul‘azīz’e aittir. Arapça ve İbranice yer alan mukaddimedeki Bakan, Kur’an’ın kendi uhdelerinde dünyanın birçok önemli diline çevrildiğini, İbraniceye çevrilmesinden de mutluluk duyduklarını ifade etmektedir. Hiçbir çevirinin orijinal Arapça metni yansıtamayacağı, dolayısıyla mutlaka eksik ve kusurlu olacağı ifade edilen yazıda okuyucuların tespit ettikleri hataları merkeze bildirmeleri talep edilmekte ve gelecekteki baskılarda bunların düzeltilceği ifade edilmektedir.²⁴

Bakan tarafından yazılan mukaddime iki sayfa olup tercümenin içeriğine yönelik herhangi bir bilgi içermemektedir. Mütercim tarafından yazılan mukaddime ise on bir sayfa olup geniş bilgiler içermektedir. Mütercim Es‘ad Nimer Buşül, Filistinli bir Müslüman olup hali hazırda Amerika’da yaşamakta-

²³ *ha-Ḳur‘ān*, s.13, 14, 19, 257, 523, 609.

²⁴ Bakanın mukaddimesinin olduğu bölümlerde sayfa numarası bulunmamaktadır. Sayfa numaraları mütercimin mukaddimesiyle başlamaktadır.

dır. Suudi hükümeti tarafından kendisine çeviri teklifi geldiğinde, bunun büyük bir sorumluluk olduğunu, bu sebeple tereddüt yaşadığını belirtmektedir. Daha sonra Yahudiler tarafından yapılan İbranice Kur'an çevirilerini incelediğini belirten Buşul, kendisinden önce Kur'an'ı İbraniceye çevirenlerin hepsinin Yahudi olduğunu, İbranice çevirilerin hiçbirisinin tam olarak doğru ve uygun çeviriler olmadığını belirtmektedir. Buşul, o mütercimlerden hiçbirisinin Kur'an'ı Allah kelamı olarak görmediklerini, kendisinin ise Allah'a, onun peygamberi Hz. Muhammed'e ve ona inen Kur'an'a iman ettiğini belirterek çevirinin bu yönüyle diğer çevirilerden farklı olduğunu ifade etmektedir. O, 2011 yılında yayınladığı İngilizce Kur'an çevirisinin de verdiği güçle bu teklifi kabul ettiğini belirtmektedir.²⁵ Buşul, bir internet sitesine verdiği mülakatta da Yahudiler tarafından yapılan çevirilerin kasıtlı yanlış anlamlar içerdiğini bu sebeple aslına uygun bir çeviri yapma niyetiyle teklifi kabul ettiğini belirtmektedir.²⁶

Buşul, daha sonra çeviride takip ettiği yöntemi maddeler halinde sıralamaktadır. Bunlar arasında dipnot kullanımı, müracaat ettiği İbranice-Arapça sözlükler, özel isimlerin kullanımı, İslami kavramlardaki (*zekât, hanîf, cihād* gibi) çeviri tercihleri, çevirinin tamamının harekelenmiş olması, cüz numaralarının belirtilmesi ve tercümenin ismiyle ilgili hususlar ele alınmaktadır. Buşul, burada da kendisiyle önceki mütercimler arasındaki farkın Kur'an'ın Allah kelamı olarak kabul edilip edilmemesinde olduğunu belirtmektedir. Buşul ayrıca "Bu İbranice Kur'an çevirisi, bir Müslüman tarafından hazırlanan ilk çeviridir" ifadelerine yer vermektedir.²⁷ Buşul'un bu ifadesi doğru değildir. Daha önce hakkında bir tanıtım yayınladığımız üzere bir Müslüman tarafından hazırlanan ilk İbranice Kur'an çevirisi Şubhî 'Alî el-'Adevî'ye aittir.²⁸

Buşul, devamında Kur'an'la ilgili bilgilendirme yapmaktadır. Kur'an'ın Allah tarafından yapılan isimlendirmeleri, Hz. Muhammed'e indirilişi, Cibril'in vahiy meleği oluşu, *muşşaf* kelimesinin açıklanması, Allah'ın kimlerden peygamber seçtiği gibi hususlar bu bölümde işlenmektedir. Ardından da ilk vahyin gelişi, Hz. Muhammed'in Hz. Hüdice'ye durumu anlatması, Varaça b. Nevfel'e gitmeleri gibi hususlar anlatılmaktadır. Kur'an'ın peygamberin kalbini teskin etmek ve iyice oturmasını sağlamak için peyderpey indirildiği de bu bölümde ele alınmaktadır.²⁹

²⁵ *ha-Kur'an ha-Mefo'ar*, s.1.

²⁶ <https://www.mawteni48.com/archives/74386> (20.10.2019).

²⁷ *ha-Kur'an ha-Mefo'ar*, s.3.

²⁸ Meral, "Bir Müslüman Tarafından Yapılan İlk İbranice Kur'an Çevirisi," ss.143-155.

²⁹ *ha-Kur'an ha-Mefo'ar*, ss.4-6.

Buşül, ardından peygamber hayattayken başlayıp vefatı sonrasında da devam eden vahiy katipleri, faaliyetleri ve Kur'an'ın yazımı konusuna girmektedir. Yazı malzemeleri, öne çıkan vahiy katipleri, peygamberin vefatı sonrasında hafız sahabilerin savaşlarda kaybedilmeleri, Hz. Ebü Bekr zamanında Kur'an'ın kitap haline getirilmesi, Hz. 'Uşmân zamanında da İmam Mushaf adı verilen tek bir metin oluşturularak çoğaltılıp önemli şehirlere gönderildiği ifade edilmektedir. Kur'an'ın elimizdeki mevcut nüshasının vahyin iniş sırasına göre olmadığını belirten Buşül, bu düzenlemenin Hz. Muhammed'e dayandığını vurgulamaktadır. Kur'an'ın sure sayısı, cüzlere bölünmesi gibi teknik hususlara değinen Buşül, kıraat farklılıklarına da ana hatlarıyla değinmektedir. Ardından tefsir geleneğini ele alan mütercim, Kur'an yorum geleneğinde "geleneksel tefsir" ve "aklî/ictihadî tefsir" adıyla iki temel tefsir metodu bulunduğunu, geleneksel tefsirin daha sağlıklı olduğunu ifade etmektedir. Buşül, bunun sebebinin geleneksel tefsirde ayet yorumlarının doğrudan Hz. Muhammed'e veya ondan sonraki nesle dayanmasına bağlamaktadır.³⁰

Buşül, mukaddimenin son bölümünde Kur'an'ın i'cazından bahsetmektedir. Kur'an'dan *teḥaddî* ayetlerini örnek olarak sunan mütercim, hiç kimsenin bu kitabın benzerini getiremediğine dikkat çekmektedir. Kur'an'ın Arapça metnindeki orijinalliğinin çeviride hiçbir zaman karşılanamayacağını ifade eden Buşül, mütercimlerin Kur'an'dan kendi anladıklarını çevirilerinde yansıttıklarını ve inzal olan metnin Arapça olduğunu, bu sebeple de çevirilere Kur'an muamelesi yapmanın doğru olmadığını ifade etmektedir. Buşül, son olarak mütercimın çevirisini kendi yanlış düşüncelerini yaymak için örtü olarak kullanmaması gerektiğini belirtmektedir. O, "yalan söyleyerek Müslüman olduklarını iddia eden bazı oryantalistlerin yaptıkları gibi" Kur'an çevirisinin İslam'ın yüce değerlerinin kökünü kazıyarak bir araç olarak kullanılmaması gerektiğinin altını çizmektedir.³¹ Buşül'un son cümlesinden oryantalistlerden Müslüman olup Kur'an çevirisi yapan kişilerin Müslümanlıklarıyla ilgili şüphelerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Buşül çevirisinde çevirinin başlığı *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*³² olarak isimlendirilmektedirler. Besmele ise *be-Şem Allāh ha-Raḥmān ve-ha-Raḥūm* şeklinde tercüme edilmiştir. Allah kelimesi korunmakta ve İbrani harflerle yazılmaktadır. Peygamber isimleri Arapça orijinal okunuşları (Dāvūd, Nūḥ, Süleymān,

³⁰ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, ss.6-10.

³¹ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, ss.10-11.

³² Bu başlık Arapçada *el-Ḳur'ānu'l-'Azīm, el-Ḳur'ānu'l-Kerīm* veya *el-Ḳur'ānu'l-Mecīd* ifadelerine denk gelmektedir.

Mūsā) korunarak İbrani harfleriyle yazılmıştır. Sure kelimesi için *sūra* kelimesi kullanılmıştır.

Buşül çevirisinde yaklaşık 1800 civarında dipnot kullanımı mevcuttur. Her bir surenin girişinde müstakil bir sayfada surenin ismini nereden aldığı, nerede indiği, kaç ayet olduğu gibi hususlar yer almaktadır. Ayrıca çeviride sure önünde müstakil sayfada verilen sure bilgileri kısmında surenin rakamla Kur'an'daki sırası, ardından İbrani harflerle Arapça adı, ardından da sure isminin İbranicesi verilmektedir. Sonraki sayfalarda sure çevirisi başlarken sayfanın üst kısmında yine surenin Arapça ismi, İbranice karşılığı, kaçınıcı cüz olduğu ve sayfa numarası yer almaktadır. Buşül, ayrıca çeviriyi 'ayn duraklarına göre ayırmış ve bu bölümlerin başına başlık olarak birinci bölüm, ikinci bölüm şeklinde başlıklar koymuştur. Bu durum biraz Kitab-ı Mukaddes uygulamasını andırması açısından garip bir görüntü oluşturmaktadır. *El-ḥurūf el-muḳaṭṭa'* alı sure isimlerinde de sure ismi olarak açık okunuşları yazılmakta (Yā-Sīn, Ṭā-Hā şeklinde), ayetin çevirisinde ise sadece harfler kullanılmaktadır (Y.S. ve Ṭ.H. gibi). Buşül, çevirisinin sonuna ekler de koymuştur. 114/en-Nās suresinden hemen sonraki sayfada İbranice ve Arapça dilleri arasındaki transkripsiyon cetveli yer almaktadır.³³ Ardından da Kur'an'da geçen peygamber isimleri ve Yahudi geleneğindeki karşılıklarını gösteren bir tablo bulunmaktadır.³⁴ Buşül, çevirisine geniş bir indeks de hazırlamıştır.³⁵ Ardından gelen sayfalarda da sure listelerini gösteren tablolar yer almaktadır. Beş bölümden oluşan tabloda (1) surenin Kur'an'daki sırası, (2) Arapça adı (İbrani harfleriyle) ve İbranice karşılığı, (3) surenin adının Arap harfleriyle yazılmış hali, (4) surenin indiği yer ve (5) bu çeviride hangi sayfada yer aldığını gösteren bilgiler yer almaktadır.³⁶ Buşül çevirisinde modern İbranice kullanılmıştır. Buşül'un dile hakim olduğu görülmektedir.

3. Yahudilerle İlgili Ayetlerin Karşılaştırması

a. Örnek Ayet Karşılaştırmaları

Daha önce Şubḥī 'Alī el-'Adevī çevirisinde de yaptığımız şekilde bu iki çeviride de belli başlı ayetleri incelemek yerinde olacaktır. Bu ayetlerin Yahudilerle ilgili ayetler olması önem arz etmektedir. Diğer türlü İbranice çeviri olmasının özel bir anlamı kalmayacaktır. Bu ayetler, daha önce el-'Adevī'nin çevirisi için incelediğimiz ayetler olacaktır. Böylelikle okurların karşılaştırma yapma fırsatları olacaktır.

³³ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, s.695.

³⁴ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, s.696.

³⁵ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, ss.697-705.

³⁶ *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, ss.706-709.

“Ateş, bize sayılı günlerde dokunacak!” (2/el-Bakara:80)

2/el-Bakara suresi 80. ayette Yahudilerin “Bize ateş, sayılı birkaç günden başka asla dokunmayacaktır” dediklerine yer verilmektedir. Bu ayetle uyumlu bir biçimde Talmud, İsrailoğullarından günahkar olanların cehennemde on iki ay kalacaklarını nakletmektedir.³⁷ Yeni Delhi çevirisinde bu ayet literal olarak birebir tercüme edilmiş ve “sayılı günler hariç ateş bize dokunmayacak” şeklinde verilmiştir.³⁸ Mealde dipnot yer almadığı için bu ifadelerin Yahudilikteki kaynağıyla ilgili bir bilgi paylaşılmamaktadır. Buşül çevirisinde de “Ateş (cehennem) bize birkaç gün dışında dokunmayacak!” şeklinde tercüme edilmiştir. “Ateş” kelimesi de parantezle “cehennem” kelimesi ilave edilerek kullanılmıştır.³⁹ Tercümede yoğun bir dipnot kullanımı olsa da mütercim Es’ad Nimer Buşül, bu ayetle ilgili herhangi bir dipnot vermemektedir. Buşül, çevirinin mukaddimesinde kendisinden önce Yahudiler tarafından yapılan İbranice Kur’an çevirilerini incelediğini belirtmektedir. Bu durumda çeviriyi yaparken söz konusu ayetleri Yahudi mütercimlerin nasıl tercüme ettiklerini kontrol ettiğini varsayabiliriz. Yahudi mütercimler bu ayeti literal olarak tercüme ettikten sonra Yahudilerin günahkarlarının cehennemde on iki ay kalacaklarına dair bilgiyi aktarmaktadırlar. Bir diğer ifadeyle ayette söz konusu edilen eleştirinin Talmud’da geçen bu ifadeye gönderme yaptığını ifade etmektedirler. Fakat Buşül, bu bilgiyi kullanmamayı tercih etmektedir.

“Ummîlere karşı bir sorumluluğumuz yoktur.” (3/Âlu ‘İmrân:75)

3/Âlu ‘İmrân suresinde Ehl-i Kitap’tan bazı insanların karakteriyle ilgili ilginç bir tavra dikkat çekilmektedir. Kitap ehlinde bazılarına yüksek meblağda mal emanet edildiğinde onları eksiksiz iade edenler olduğu gibi, küçük bir miktar emanet edildiğinde ise başına dikilmedikçe malı iade etmeyecek kimseler olduğu da ifade edilmektedir. Kur’an’ın nakline göre kendisine emanet edilen parayı sahibine vermek istemeyen Ehl-i Kitap’tan bazı insanlar bunun gayri ahlaki bir durum olmadığını “Ummîlere karşı bir sorumluluğumuz yoktur” ifadeleriyle dile getirmektedirler. Ayette geçen *ummiyyîn* kelimesiyle Ehl-i Kitap’tan olmayan insanların özel olarak da Yahudi olmayanların kastedildiği düşünülmektedir.⁴⁰

³⁷ Babil Talmudu, Roş ha-Şana, 17a.

³⁸ *ha-Kur’ân*, s.34.

³⁹ *ha-Kur’ân ha-Mefo’ar*, s.11.

⁴⁰ Yasin Meral, “Leysa Aleynâ fi’l-Ümmiyyîne Sebîl,” *Artuklu Akademi* 12 (2014), ss.165-169.

Yeni Delhi çevirisinde bu ayet “Onlar kitap bilmeyenlere karşı sorumlu olmadıklarını söylerler” şeklinde tercüme edilmektedir. Burada onların ağızlarından birebir bir alıntı yerine üçüncü çoğul şahıs üzerinden bir anlatım göze çarpmaktadır.⁴¹ Buşül çevirisinde ilgili ayet “Onlar *ummîlere* karşı sorumlu olmadıklarını söylerler” şeklinde tercüme edilmiştir.⁴² Buşül, bu ayete dipnot düşerek “*ummiyyîn* kelimesi İbranice *goyîm* kelimesine tekabül etmektedir ki Yahudi olmayanlar anlamına gelmektedir” ifadelerine yer vermiştir.⁴³ Her ne kadar Buşül’un açıklaması isabetli olsa da konuyu açmaması dikkat çekmektedir.

“Yahudiler, ‘Uzeyr, Allah’ın oğludur’ dediler.” (9/et-Tevbe:30)

9/et-Tevbe suresi 30. ayette Yahudilerin, “‘Uzeyr, Allah’ın oğludur” dedikleri nakledilmektedir. Bu ayet, Kur’an’da Yahudilerle ilgili en kapalı ayettir. Ayette geçen ‘Uzeyr, ses benzerliğinden ötürü İslam kaynaklarında Ezra ile özdeşleştirilmektedir. Elimizdeki Yahudi kaynaklarında Ezra’nın Yahudiler tarafından Allah’ın oğlu olarak nitelendiğine dair bir ifadeye rastlanmaktadır. Nitekim kendisi Yahudi iken İslam’ı kabul eden Semav’el bin Yahyâ el-Mağribî (ö.1175), ayette zikredilen ‘Uzeyr’in Ezra olmadığını ifade etmektedir. Yahudilerin arasından gelen bir alim olarak el-Mağribî’nin şahitliği önem arz etmektedir. Fakat el-Mağribî, ayetteki ‘Uzeyr ismiyle kastedilenin kim olduğuna dair herhangi bir yorum yapmamaktadır.⁴⁴ Yakın dönemde yapılan araştırmalar, buradaki ‘Uzeyr’in Mesih gibi bir sıfat olduğunu öne sürmektedir.⁴⁵

Yeni Delhi çevirisinde “Yahudiler, Ezra’nın Allah’ın oğlu olduğunu söylediler” şeklinde bir çeviri yapılmıştır.⁴⁶ Tercümede dipnot kullanılmadığı için burada da ne dipnotta ne de parantez içerisinde herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Buşül çevirisinde “Yahudiler, ‘Uzeyr’in Allah’ın oğlu olduğunu iddia ediyorlar” şeklinde bir tercüme yapılmıştır. Dipnotta da “‘Uzeyr, Katip Ezra’dır. Talmud’a göre Tevrat neredeyse unutulacakken Ezra onu yazmıştır” ifadelerine yer verilmektedir.⁴⁷ Buşül, Talmud nakli için kaynak göstermektedir. Her halükarda iki çeviride de ayette geçen ‘Uzeyr, geleneksel maulumatla uyumlu bir biçimde Ezra ile ilişkilendirilmektedir. Yahudi okurlar

⁴¹ *ha-Kur’ân*, s.77.

⁴² *ha-Kur’ân ha-Mefo’ar*, s.46.

⁴³ *ha-Kur’ân ha-Mefo’ar*, s.46, dn.3.

⁴⁴ Samu’al al-Mağribî, *İfḥām al-Yahūd*, ed. Moshe Perlmann (New York: Proceedings of American Academy for Jewish Research, 1964), s.63.

⁴⁵ Moshe Sharon, “People of the Book,” *Encyclopedia of the Qur’ân*, c.4, ss.38-39; Baki Adam, *Kur’an’ın Tartışmalı Konuları* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2011), ss.45-89.

⁴⁶ *ha-Kur’ân*, s.201.

⁴⁷ *ha-Kur’ân ha-Mefo’ar*, s.147, dn.2.

için hazırlanan bir mealde bu tür ayetlerde daha derinlemesine açıklamaların olması umulurdu, fakat mütercimlerin bu noktada ilgisiz davrandığı görülmektedir.

Hız. Dāvūd ve Davalı İki Adam (38/Şād:21-25)

38/Şād suresinde koyunları sebebiyle iki adamın birbiriyle davalık oldukları ve meseleyi Hz. Dāvūd'a anlattıkları nakledilmektedir. Ayette yer alan detaya göre bu adamlardan birisinin doksan dokuz koyunu, diğerinin ise tek koyunu vardır. Doksan dokuz koyunu olan kişi, kardeşinin tek koyununu da almak istemekte ve bu noktada da kardeşine baskın çıkmaktadır. Olayı dinleyen Hz. Dāvūd, doksan dokuz koyunu olan kişinin yaptıklarını zulüm olarak değerlendirmiş, ardından da Allah'ın kendisini imtihan ettiğini anlayarak secdeye kapanmış ve af dilemiştir. Allah da Hz. Dāvūd'u bağışlamıştır.⁴⁸ Yahudi mütercimler buradaki hadiseyi Bat-Şeva' olayıyla ilişkilendirmektedirler. İslam kaynaklarında da bu ayetin Bat-Şeva' olayıyla ilişkilendirildiği eserlere rastlanmaktadır.

Bat-Şeva' hadisesi Tanaħ'ın Samuel Kitabı'nda anlatılmaktadır. Hikayeye göre Dāvūd, bir akşam sarayın çatısında dolaşırken yıkanmakta olan bir kadının görür. Kadından hoşlanan Dāvūd, kadının Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva' olduğunu öğrenir. Dāvūd, kadını saraya çağırıp onunla birlikte olur. Ardından kadın evine döner, bir müddet sonra kadının Dāvūd'dan hamile olduğu anlaşılır. Bunun üzerine Dāvūd, kadının kocasını o günlerde cereyan eden bir savaşta en ön cepheye göndererek ölmesini sağlar. Kocasını ölen kadın, yasını tuttuktan sonra saraya alınır ve Dāvūd'un karısı olur. Samuel Kitabı'na göre o dönemlerde peygamberlik yapan Natan, bu olaylardan sonra Dāvūd'un yanına gelerek 38/Şād suresinde geçen koyunlarından davalı iki adamın olayına benzer şu olayı anlatır:

Bir kentte biri zengin, öbürü yoksul iki adam vardı. Zengin adamın birçok koyunu, sığırı vardı. Ama yoksul adamın satın alıp beslediği küçük bir dişi kuzudan başka bir hayvanı yoktu. Kuzu adamın yanında, çocuklarıyla birlikte büyüdü. Adamın yemeğinden yer, tasından içer, koynunda uyurdu. Yoksulun kızı gibiydi. Derken, zengin adama bir yolcu uğradı. Adam, gelen konuğa yemek hazırlamak için kendi koyunlarından, sığırlarından birini almaya kıyamadığından yoksulun kuzusunu alıp yolcuya yemek hazırladı. Zengin adama çok öfkelenen Davud "Yaşayan Rabbin adıyla derim ki, bunu yapan ölümü hak etmiştir, bunu yaptığı ve acımadığı için kuzuya karşılık dört katını ödemeli!" dedi. Bunun üzerine

⁴⁸ 38/Şād:21-25.

Natan, Davud'a şöyle dedi: "O adam sensin! İsrail'in Tanrı'sı diyor ki, 'Ben seni İsrail'e kral olarak meshettim ve Saul'un elinden kurtardım. Sana efendinin evini verdim, karılarını da koynuna verdim. İsrail ve Yehuda halkını da sana verdim. Bu az gelseydi, sana daha neler neler verirdim! Öyleyse neden Rabbin gözünde kötü olanı yaparak, O'nun sözünü küçümsedin? Hititli Uriya'yı kılıçla öldürdün, Ammonlular'ın kılıcıyla canına kıydın. Karısını da kendine eş olarak aldın. Bundan böyle, kılıç senin soyundan sonsuza dek eksik olmayacak. Çünkü beni küçümsedin ve Hititli Uriya'nın karısını kendine eş olarak aldın."⁴⁹

Yahudiler tarafından yapılan dört çevirinin hepsi, 38/Şād suresindeki ayetin Samuel Kitabı'ndaki hadiseyle bağıni kurarak Dāvūd'un Bat-Şeva' ile birlikte olup kocasını öldürtmesine atıf yapmaktadırlar.⁵⁰ Buna göre doksan dokuz koyun, Dāvūd'un doksan dokuz yani pek çok karısı olmakta, diğerinin tek koyunu da tek zevcesi olmaktadır. Böylece Dāvūd, gücünü kullanarak emrindeki bir adamın da karısını elinden almakla suçlanmaktadır. Ayetin sonunda yer alan Dāvūd'un, Allah'ın kendisini imtihan ettiğini anlayarak secdeye kapanması ve af dilemesi detayı başta Yahudi mütercimler olmak üzere birçok yazarı bu şekilde düşünmeye itmıştır.

Yeni Delhi çevirisinde ayet literal olarak tercüme edilmiş ve ayetin son kısmı da "Sonunda Dāvūd, kendisini sadece denemek istediğimizi anladı. Bu sebeple Rabbinden bağışlanma talep etti, yüzüstü yere kapandı ve kalpten pişmanlık gösterdi" şeklinde takdir edilmiştir.⁵¹ Burada mütercimlerin ayetten ne anladıklarını daha iyi bilebilmemiz adına dipnot veya açıklamalara ihtiyaç duymaktayız, fakat çeviride dipnot kullanılmadığı için bunu öğrenemiyoruz.

Buşül çevirisinde de de Yeni Delhi çevirisine çok yakın kelimelerle tercüme yapılmış ve "Sonunda Dāvūd, kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Bu sebeple Rabbinden bağışlanma talep etti, secdeye kapandı ve tövbe etti"⁵² şeklinde aktarılmıştır. Bu ayette sonra Allah'ın Dāvūd'u tövbesinden ötürü bağışladığı ifade edilmektedir. Buşül, bu ayetten sonraya "Bkz. 3/Ālu 'İmrān suresi 14. ayet, 13/er-Ra'd suresi 29. ayet" şeklinde dipnot eklemiştir. Bu ayetler "Nefsani arzulara, kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, soylu atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere düşkünlük insanlara çekici

⁴⁹ II. Samuel, 12:1-10.

⁵⁰ Reckendorf, *al-Ḳur'ān o ha-Mikra*, s.266; Rivlin, *al-Ḳur'ān*, s.509; Ben Şemeş, *ha-Ḳur'ān*, s.276; Rubin, *ha-Ḳur'ān*, s.371.

⁵¹ *ha-Ḳur'ān*, s.462.

⁵² *ha-Ḳur'ān ha-Mefo'ar*, s.413.

kılındı. İşte bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır"⁵³ ve "İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt onlar içindir"⁵⁴ ayetleridir. Buşul'un, bu iki ayete gönderme yapması izaha muhtaçtır. Öncelikle ilk ayette nefsanî arzular ve kadınlara yönelik düşkünlüğe mi yoksa mal biriktirmeye mi gönderme yapıldığı belli değildir. 13/er-Ra'd suresindeki ayet de konuyla pek bağlantılı görünmemektedir. Her halükarda gerek Yeni Delhi gerekse Buşul çevirisinde Samuel Kitabı'na herhangi bir atıf bulunmamaktadır.

b. Yahudilikle İlgili Kavram ve Tabirlerin Karşılaştırması

Yahudilik ve İbranice bilgisinin çeviride daha iyi bir anlamaya katkı sağlayacağı açıktır. Bunun en iyi görüleceği yerlerden birisi, 2/el-Bakara suresi 104. ayette "*Rā'inā* demeyin *unzurnā* deyin" ifadesidir. Yeni Delhi çevirisinde "*Rā'inā* (bizim için kötü) demeyin, *unzurnā* (bize bak) deyiniz" şeklinde tercüme edilmiştir.⁵⁵ *Rā'inā* ve *unzurnā* kelimeleri çeviride transkripsiyonla İbrani harfleriyle yazılmıştır. Parantez içerisindeki açıklamalardan *Rā'inā* kelimesinin İbranice ortak kökenli kelimeyle irtibatının kurulduğu görülmektedir. Buşul, bu ayete düştüğü dipnotta bunun sebebinin Yahudilerin Arapça bu kelimeyi İbranice telaffuza çevirip İbranice kötü-şerli anlamına gelen *ra'* kelimesiyle ifade ederek "şerlimiz, kötümüz" şeklinde bir anlama dönüştürmelerini göstermektedir.⁵⁶ Buşul, burada İbranice bilgisinin avantajını ayeti açıklamakta kullanmaktadır.

2/el-Bakara suresi 248. ayette Ahit Sandığı ile ilgili detay da İbranice Kur'an çevirileri açısından önem arz etmektedir. Bu ayette Tālūt'un krallığının alameti, içinde *sekīne* ve Mūsā-Hārūn ailelerinin eşyalarının bulunduğu sandığın İsrailoğullarına geri gelmesi olarak gösterilmektedir. Ahit Sandığı ayette *tābūt* kelimesiyle karşılanmaktadır. Gerek Yeni Delhi gerekse Buşul çevirisi *tābūt* kelimesini Yahudi geleneğindeki "Aron ha-Brit (Antlaşma Sandığı)" şeklindeki teknik tabirle karşılamakta ve *sekīne* de benzer telaffuzlu *šekina* ile verilmektedir. Devam eden ayetlerdeki Tālūt ismi Yeni Delhi çevirisinde Yahudi geleneğindeki karşılığıyla Şaül şeklinde, Cālūt da yine Yahudi geleneğindeki karşılığı Golyat ile karşılanmıştır. Buşul çevirisinde ise Tālūt ismi aynen korunarak İbrani harfleriyle yazılmış, Cālūt da yine İbranice transkripsiyonla korunmuş ve parantez içerisinde Cālūt (Golyat) şeklinde

⁵³ 3/Ālu 'İmrān:14.

⁵⁴ 13/er-Ra'd:29.

⁵⁵ *ha-Kur'an*, s.37.

⁵⁶ *ha-Kur'an ha-Mefo'ar*, s.14, dn.1.

kullanılmıştır.⁵⁷ Zū'l-ḳarneyn ismi de her iki çeviride Arapça olarak korunmuş ve İbranice transkripsiyonla yazılmıştır. Ye'cūc ve Me'cūc isimleri Yeni Delhi çevirisinde Gog u-Magog şeklinde Buşul çevirisinde ise *bney Gog u-Magog* şeklinde, Yahudi geleneğindeki formlarıyla kullanılmıştır.⁵⁸ Her iki çeviride de Hezekiel Kitabı'ndaki⁵⁹ Gog ve Magog'la ilgili bölüme herhangi bir atıf bulunmamaktadır.

Sāmīrī kıssasında Yeni Delhi çevirisinde “es-Sāmīrī (Şomronī)” şeklinde bir çeviri takip edilmiştir. Elçinin izi ifadesi de “elçinin ayak izinden bir avuç toprak” şeklinde tercüme edilmiştir. *Lā misās* ifadesi “bana dokunmayın” şeklinde tercüme edilmiştir.⁶⁰ Yeni Delhi çevirisinde elçinin kimliği ve Sāmīrī'yle ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Buşul çevirisinde “ha-Sāmerī (Şomronī)”⁶¹ şeklinde takdir edilerek dipnotta da Rivlin'e atıf yapılmış, İbrani geleneğinde Sāmīrī'nin Şomronī olarak anıldığını ve buzağıyı yapan kişi olarak bilindiği ifade edilmiştir.⁶² Rivlin'in çevirisine baktığımızda Sāmīrī ismi *ha-Sāmīrī* şeklinde tercüme edilmiş ve dipnotunda “Buradaki hikayeye göre İsrailoğullarını saptırarak onlara altın buzağı yapan Sāmīrī'dir” ifadesi kullanılmaktadır.⁶³ Görüldüğü üzere burada yanlış bir aktarım söz konusudur. Rivlin, Yahudi geleneğine göre Sāmīrī'nin buzağıyı yapan kişi olduğunu söylememekte bilakis Kur'an'ın bunu iddia ettiğini ifade etmektedir. Buşul ise Rivlin'i kaynak göstererek Yahudi geleneğinde de Sāmīrī'nin buzağı yapıcısı olarak görüldüğünü belirtmektedir. Sāmīrī kelimesinin Şomronī olarak düşünülmesi de geleneksel Yahudi düşüncesinin bir yansımasıdır. “Elçinin izi” ifadesi Buşul tarafından “elçinin (Cebrā'īl) ayak izinden bir avuç toprak” şeklinde tercüme edilmiştir. Buşul çevirisinde de *lā misās* ifadesi “bana dokunmayın” şeklinde tercüme edilmiştir.⁶⁴ Buşul, burada parantez içi bilgiye başvurarak elçinin Cebrā'īl olduğunu ifade etmektedir. Tefsir geleneği genellikle buradaki elçiyi Cebrā'īl ile ilişkilendirmektedir. Bu anlamda geleneksel anlayışa uygun bir tasarruftur.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Yeni Delhi çevirisinde dipnot bulunmamaktadır. Bu nedenle Yahudi kaynaklarına atıf da yer almamaktadır. Yoğun dipnot kullanılan Buşul çevirisinde ise Yahudi kaynaklarına tek atıf,

⁵⁷ *ha-Ḳurʾān*, ss. 60-61; *ha-Ḳurʾān ha-Mefoʾar*, s.32.

⁵⁸ *ha-Ḳurʾān*, s. 313; *ha-Ḳurʾān ha-Mefoʾar*, s.253.

⁵⁹ Hezekiel Kitabı 38 ve 39. bölümde Gog ve Magog'tan bahsedilmektedir.

⁶⁰ *ha-Ḳurʾān*, ss.328-329.

⁶¹ Buşul, noktalama hatası yaparak ha-Sāmerī şeklinde kullanılmaktadır.

⁶² *ha-Ḳurʾān ha-Mefoʾar*, s.268, dn.2.

⁶³ Rivlin, *al-Ḳurʾān*, s.325, dn.1.

⁶⁴ *ha-Ḳurʾān ha-Mefoʾar*, ss.268-269.

28/el-Ğaşaş suresi 76. ayetteki Ķārūn ismine düşülen dipnotta yer almaktadır. Buşul burada “Ķārūn: Yishar ođlu Korah’tır. Bkz. Ķölde Sayım, 16.bölüm vd.” şeklinde bir atıf vermektedir.⁶⁵ Buşul çevirisinde bir de yaşanan bölgenin etkisini gösteren ilginç bir dipnot yer almaktadır. Buşul, 58/el-Mucādile suresi 22. ayetteki *ulā’ike hizbullāh e-lā inne hizballāhi humu’l-muflihūn* ayetine “Buradaki “hizbullah,” Lübnan’ın güneyindeki İran’ın ve Hasan Nasrallah’ın adamları olan Hizbullah değildir. Burada Allah’a iman eden herkes kastedilmektedir” dipnotunu düşmektedir.⁶⁶

Sonuç ve Deđerlendirme

Yeni Delhi ve Buşul çevirisi arasında kelime kullanımı, cümlelerin yapıları gibi hususlarda çok ciddi benzerlikler görölmektedir. Bazı ayetlerde birbir aynı kelimeler kullanılarak, kelimelerin sırası da aynı olmak üzere korunmuştur. Bazı yerlerde de büyük ölçüde benzer cümleler olsa da bazı kelimelerde değişiklik görölmektedir. İbranice Kur’an çevirilerinin Yahudiler için yapıldığı açıktır. Zira bu dili onlar konuşmaktadırlar. Ayrıca İbranice, İngilizce veya Almanca gibi o dili konuşan ülke vatandaşlarının dışında bilinen bir dil değildir. Bu sebeple bu çevirilerin muhatabı İsrail’de yaşayan Yahudilerle, Amerika başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde yaşayıp İbranice okuyup anlayan Yahudilerdir. Fakat daha önce Şubhī ‘Alī el-‘Adevī çevirisinde de gördüğümüz husus bu iki mealde de karşımıza çıkmaktadır. Mütercimler, Yahudilerle ilgili ayetlere ilgisiz kalmaktadırlar. Halbuki Yahudi okurlar ilgili ayetleri okuduklarında onlar için kendi kaynaklarından pek çok şey çağrıştıracak ifadeler göreceklerdir. Müslüman mütercimlerin Yahudilerle ilgili ayetlere de sanki boşama, nafaka veya sadaka ile ilgili ayetler gibi muamele etmeleri okurlarının Yahudi olduğu bir çeviri için garip kaçmaktadır.

Yahudi kaynaklarında Kur’an’daki anlatımların benzerleri olduğuna işaret etmek Müslüman mütercimlerce muhtemelen, Kur’an’ın kökeninin Yahudi kaynakları olduğu noktasındaki iddialara kapı aralamak olarak düşünlmektedir. En azından kendilerinden önceki Yahudi mütercimlerin bu tür bir tavırlarının olması onları bu noktada endişeye sevk etmekte ve Kur’an’daki anlatımların çok benzerleri olan bazı Tevrat anlatımlarına atıf yapmamaktadırlar. Konunun hassasiyetinden ötürü bu tür bir tutuma girmeleri bir yana diğer taraftan Yahudilerin eleştirildiği bazı ayetlerde de benzer tavrı göstermeleri anlaşılabilir bir durum değildir. Yahudilerin “‘Uzeyr, Al-

⁶⁵ *ha-Ğur’an ha-Mefo’ar*, s.346, dn.2.

⁶⁶ *ha-Ğur’an ha-Mefo’ar*, s.530, dn.3.

lah'ın oğludur" dedikleri, cehennem ateşinin sayılı günlerde kendilerine dokunacağı, ümmilere karşı sorumluluklarının olmadığı gibi hususlarda Yahudi kaynaklarını göstermenin bilakis Kur'an'ın ilgili nakillerinin Yahudi kaynaklarındaki karşılıklarını gösterme adına çeviriyi daha anlamlı ve güçlü kılacağı aşıkardır. Fakat bir Müslüman olarak ilk İbranice Kur'an çevirisini yapan Şubhî 'Alī el-'Adevī gibi bu çevirilerde de Kur'an'ın Yahudi kaynaklarından derlenerek hazırlandığı şeklinde bir düşünceyi akla getirmemesi adına Yahudilerle ilgili ayetlerde sessiz kalınması ilginç bir durumdur. Bu çeviri İspanyolca, Fransızca veya Macarca çeviri olsaydı Yahudilerle ilgili ayetlere özel olarak eğilmeye gerek duyulmayabilirdi. Fakat İbranice çeviride okurun da Yahudiler olduğu düşünülürken bu ilgisizliği anlamak zordur.

Notes on Two New Hebrew Translations of the Qur'an

Abstract

Until today, nine Hebrew translations of the Qur'an have been prepared. Six of them were made by Jews and three by Muslims. The first Hebrew Qur'an translation by a Muslim was published in Haifa in 2015. Two other new translations were published in 2019, one in Medina and the other in New Delhi. Considering that the potential readers of the Hebrew Quran translations are primarily Israeli Jews who could read Hebrew, it is hoped that these translations would give more detailed explanations of the Qur'anic verses about the Jews. However, after close examination, it has been seen that the verses about the Jews were not investigated thoroughly and were not comparatively studied from the Jewish sources and tradition. We understand from the treatment of the related verses that the translators must have aimed at avoiding the claims that the Qur'an might have had Jewish origins.

Keywords: Hebrew Translations of the Qur'an, Qur'an Translations, Jews in the Qur'an, Muslims, Saudi Arabia, India.

